

Radomskie ścieżki niepodległości

100 rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości była hucznie obchodzona w całym kraju. Jest to także okazja, aby i w naszym mieście wskazać i odwiedzić miejsca związane z odzyskaniem niepodległości, czy ją upamiętniające. Warto poświęcić tej tematyce wycieczkę lub chociaż zaprezentować uczniom te miejsca przy okazji różnych wyjść.

Dąb wolności – posadzony przed Resursą Obywatelską 3 maja 1919 roku na pamiątkę odzyskania niepodległości w 1918 roku. Podobne inicjatywy miały w tym czasie miejsce w całej Polsce. Obok dębu posadzono także 3 lipy symbolizujące zrastające się zabory. Lipy zostały zniszczone przez nieznaną sprawców. Do naszych czasów dotrwał tylko dąb.

Pomnik Czynu Legionów Marszałka Józefa Piłsudskiego – na rynku Miasta Kazimierzowskiego. Idea budowy pomnika ku czci poległych legionistów zrodziła się w 1923 roku w związku z ekshumacją z Białegostoku zwłok kapitana Józefa Marjańskiego. Kamień węgielny w obecności Józefa Piłsudskiego położono w 1924 roku. Pomnik przedstawia postać żołnierza z karabinem u nogi. Jego pierwowzorem była – zgodnie z życzeniem J. Piłsudskiego – statuetka młodego legionisty, którą w 1916 roku wykonał inny legionista Włodzimierz Konieczny w okopach na Polskiej Górze pod miejscowością Kostiuchnówka. Jako model posłużył mu jeden ze strzelców. Twórca rzeźby i ów młody strzelec zginęli tego samego dnia 5 lipca 1916 roku na Ukrainie podczas ofensywy wojsk rosyjskich. Pomnik został odlany z 4 armat. Odsłonięto go 10 sierpnia 1930 roku podczas zjazdu legionistów w Radomiu w obecności marszałka Józefa Piłsudskiego. Pomnik został zniszczony przez okupantów niemieckich podczas II wojny światowej. Obecnie istniejący jest jego replika, a ponowne odsłonięcie nastąpiło 11 listopada 1998 roku.

Kamienica na rogu ul. Piłsudskiego i Traugutta (dawniej ulica Szeroka 2) – to tu w listopadzie 1918 roku w mieszkaniu mecenasa Jana Wigury powstał tzw. Komitet Pięciu, będący załączkiem polskiej władzy w Radomiu. Skupiał ludzi związanych z lewicą niepodległościową. W skład jego weszli: Stanisław Kelles-Krauz (przewodniczący), Jan Wigura, Roman Szczawiński, Aleksy Rzewski i Wacław Dębowski. Na tajnym zebraniu komitetu w dniu 1 listopada 1918 roku ustalono scenariusz operacji przejścia władzy w Radomiu z rąk okupantów austriackich. W dniu 2 listopada 2018 roku upamiętniono utworzenie Komitetu Pięciu i tzw. „Republiki Radomskiej” okolicznością tablicą.

Koszary wojsk austriackich (w miejscu obecnej Galerii Słonecznej) – to tu w nocy z 1 na 2 listopada 1918 roku doszło do rozbrojenia żołnierzy austriackich. Dokonali tego członkowie Polskiej Organizacji Wojskowej i Polskiej Partii Socjalistycznej pod dowództwem Józefa Marjańskiego i Aleksego Rzewskiego. Szacuje się, że w akcji po stronie polskiej brało udział około 150 do 250 osób z karabinami, z doświadczeniem frontowym. Zgodnie z zaleceniami rozbrajanie odbywało się w sposób pokojowy.

Budynek dawnej Komisji Województwa Sandomierskiego ul. Żeromskiego 53 (dawniej ul. Lubelska) – w listopadzie 1918 roku znajdowała się w tym gmachu austriacka CK Komenda Powiatowa (siedziba okupacyjnych władz austriackich). Tu w dniu 2 listopada 1918 roku doszło do przejścia władzy politycznej nad miastem z rąk austriackiego komendanta gen. Józefa Kwiatkowskiego przez Komitet Pięciu. Z budynku zdjęto emblematy austriackie, zawieszono polskiego orła legionowego, herb miasta Radomia. Przed budynkiem zebrał się tłum radomian. Z balkonu

przemówił dr Stanisław Kelles-Krauz, który jako przedstawiciel polskiej władzy tymczasowej zawiesił biało-czerwoną flagę.

Grób Nieznanego Żołnierza przed kościołem garnizonowym na placu Konstytucji 3 Maja – powstał w niewyjaśnionych okolicznościach. W nocy z 2 na 3 maja 1925 roku nieznanymi ofiarodawcami położono przed wejściem do kościoła płytę z napisem: „Nieznanemu Żołnierzowi Poległemu w Obronie Ojczyzny”. W następnym roku pod płytą umieszczono prochy żołnierzy I Brygady Legionów poległych w bitwie pod Anielinem i Laskami koło Pionek. W czasie okupacji władze niemieckie zlikwidowały grób, a władze komunistyczne po wojnie nie pozwalały na jego rekonstrukcję. Zrekonstruowano go dopiero 3 maja 1995 roku.

Warto uświadomić sobie, że Radom był jednym z pierwszych miast niepodległych na terenie dawnego Królestwa Polskiego. Już 2 listopada 1918 był wyzwolony spod okupacji austriackiej. Radom stał się wolnym miastem, zanim inne zaczęły świętować odzyskanie niepodległości.

Justyna Kusio

nauczyciel historii, przewodnik PTTK